

Forfatter: Andersen, H. C.

Titel: H.C. Andersens Eventyr bd. VII kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal

Citation: Andersen, H. C.: "H.C. Andersens Eventyr bd. VII kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal", i Andersen, H. C.: *H.C. Andersens Eventyr bd. VII kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal*, C. A. Reitzel, 1990, s. 37. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-hcaeventyr07val-shoot-idm139890599718304/facsimile.pdf> (tilgået 18. april 2024)

Anvendt udgave: H.C. Andersens Eventyr bd. VII kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal

Eventyr, fortalte for Børn

Første Samling. Tredje Hæfte. 1837

EB 3-37

Den lille Havfrue

Den lille Havfrue blev trykt første gang i EB 3-37, der udkom 7.4.1837.

Hvornår A har fået ideen til eventyret er uvist, men i et brev 12.2.1836 udtaler Henriette Hanck sit håb om, at A vil tage »Luftens Døtre« med, hvis han kommer til Fyn i løbet af sommeren (BHH 124). Det må formodes, at hun dermed hentyder til, hvad der skulle blive til *Den lille Havfrue*. Første gang A selv nævner eventyret er dog i et brev til ovennævnte 13.5.1836, hvor det hedder, at »Havets Døtre« skal skrives enten i Tolderlund [= familien Hanck/Iversens landsred] eller paa Lykkesholm, det er snart bestilt« (BHH 140). Det betyder, at eventyret er skrevet omtrent samtidig med KES, som A påbegyndte på Lykkesholm og afleverede til trykning 24.8.1836. Næste gang, eventyret omtales, er først i et brev til Ingemann 11.2.1837, hvor han lover ham sit nyeste hæfte eventyr. Da digterkollegaen havde forholdt sig kritisk til de første eventyr, giver det nye hæfte A anledning til at udtale: »Det nyeste Eventyr: »Den lille Havfrue« vil De synes om; det er bedre end »Tommelise« og er [...] det eneste af mine Arbejder, som har rørt mig selv, idet jeg skrev det« (BFA I 369). Bortset fra at det er interessant, at A har ændret titlen fra det artsbetegnende til det individualiserede, er Henriette Hancks omtale af eventyret som betitlet Luftens Døtre bemærkelsesværdig, fordi den tyder på, at A allerede da har haft sig eventyrets slutning klar; noget, der har været ham af central betydning, som det fremgår ndf.

Når A i såvel fortællingen fra 1837 (I 20) som i Bemærkninger (4) hævder, at *Den lille Havfrue* er »aldeles egen Opfindelse«, kan det kun være slutningen, han hentyder til. Dette kommer frem i det ovennævnte brev til Ingemann, hvor A sammenligner eventyret med Fr. de la Motte Fouqués Undine og fremhæver, at han har ladet havfruen gå »en naturligere, guddommeligere Vej« end Undine, der kun kan erhverve en udødelig sjæl ved et menneskes kærlighed (BFA I 369). Bortset fra havfruens længsel efter en udødelig sjæl og hendes opløsning i bølgerne har A.s eventyr dog kun få lighedspunkter med Undine.

Havfrueskikkelsen, der kendes tilbage til antikken, var meget populær i dansk litteratur fra og med Johs. Ewalds *Liden Gunver* (se BrixAP II og VI), men specielt betydning for A fik Elnas romanse *Liden Havfrue* sidder paa hvide Steen i Ingemanns *De Underjordiske* (1817.39f), der indeholder handlingemotivet til *Den lille Havfrue*, omend hendes frelse også her er betinget af et menneskes død. Endelig kan nævnes lighedspunkter med folkeeventyret om ridder Grønhat, der kastes i havet, men reddes af en havfrue, der forelsker sig i ham. Han derimod elsker en prinsesse på landjorden og er ufølsom for havfruens bønner. Her genfindes også stambhedsmotivet, blot overfører A det fra prinsessen til havfruen.

A.s interesse for havfruer var af ældre dato, måske vakt gennem Ferd. Knauers romanisk-komiske trylleopera *Das Donauweibchen*, som han havde set som dreng i Odense (Levnedsbogen 40f). Første gang han omtaler dem er i *Fodreise* (61) hvor han også med *Dykker-Klokken*, »et Eventyr fra Havets Bund« (83f), foregriber beskrivelsen af livet hos havkongen i *Den lille Havfrue* og iøvrigt refererer til folkevisen om Agnete og Havmanden samt Undine. Senere omtales havfruerne i *Klintekorset paa Møen* (1830; SS XII 40) og i *Havfruen ved Samsø* (1830; SS XII 17), hvor man finder to motiver til eventyret: havfruens levetid på 300 år og legemets opløsning til skum. Også i *Elbkongens Brud* (1831; SS XII 80) finder man havfruemotivet, men selv har A i MLE (I 288) udpeget kimen til eventyret i *Skyggebilleder*, hvor det hedder: »Sagnet siger, at kun ved et Menneskes trofaste Kjærlighed og ved den christne Daab kan Havfruen faae en udødelig Sjæl« (31f). Endelig skal nævnes A.s smertensbarn Agnete og Havmanden, hvor havmanden netop betoner, at han kun gennem Agnetes kærlighed kan få en udødelig sjæl (1833; SS XI 500).

87.1f. Sm]. med beskrivelsen af Havmandens slot i Agnete og Havmanden, der dog er langt mere fantastisk og Aladdinagtigt (SS XI 501f, 510f). – **1 Kornblomst!** sm]. beskrivelsen af havet i KES: »Havet er blaat som Kornblomstens Blad« (233). – **4-5 Ankertoug ... Kirketaarne]** antagelig en reminiscens af Byrons *The Prisoner of Chillon* (1815):

Lake Lemán lies by Chillon's walls:
A thousand feet in depth below
Its massy water meet and flow;
Thus much the fathom-line was sent
From Chillon's snow-white battlement.

(jvf. Vilh. Wanscher: *Den æstetiske opfattelse af kunst*. 1963.167). Se også *Skyggebilleder* 102.

88.32 Grødepil! sm]. Imp: »De store Grødepile syntes med nedhængende bevægelige Grene at kysse deres egen Skygge paa Jorden«

(165). Grædepilen var lævrigt en hyppig bestanddel af den romantiske hæve.

89.9 *før ... turds komme*] før det gik an at komme. – **21** *Hval(fisk)*] sml. Agnetes vuggesang i Agnete og Havmanden: »Hvalerne med deres brede Finne / Over Dig, som store Skyer, gaac« (SS XI 525).

90.33 *Geburtsdag*] fødselsdag. Jvf. lævrigt VI IIIf.

91.26 *Havfruen ... megel mere*] jvf. Havmanden efter Agnetes død: »jeg fik ikke Taarer, som Menneskene fik, / Jeg Sorgens Trøst skal kjende, men ei dens Lædske-drik« (SS XI 547).

92.9 *Aftenstjernen*] Venus. – **22-29** Sml. beskrivelsen af det store fyrværkeri, girandolaen, under påskefesten i Rom i Dagbøger 31.3.1834 samt brev til fru Læssøe 8.4.1834 (BfA I 218).

93.15 *tullende mørkt*] kulsort.

94.22 *sorrigfuld*] sorgfuld.

95.12 *kostelige*] kostbare.

96.11-13 *naar vi saa ... vorre Kjæle*] sml. Ingemanns De Underjordiske (1817, 107):

Men jeg maa bortsvæve
Paa vildene See,
Kan du ei til Jord og til Himmel mig hæve,
Da maa jeg som Havskummet døe

og senere (118):

Forglemt mig haver min Hjertensven,
Vi! aldrig fra Dybet mig drage [...]
Forskjertset er Himmelens Rige,
Som Havskummet skal du smelte og døe,
Skal aldrig til Livet opstige.

98.4-9 *Alle Træer ...*] sml. Elis' syn ved synet af gruben i E.T.A. Hoffmanns Die Bergwerke zu Falun: »das schwarze Gestein, die blaulichen, roten Schlacken des Erzes schienen ihm abscheuliche Unthiere, die ihre hässlichen Polypen-Arme nach ihm ausstreckten« (Hoffmann I 183). – **21** *Beomsade*] knogler, skeletter. – **26** *baltrede*] boltre, vælte. – **37** *førlieb*] forelsket.

100.4 *Ræntighed ... Ting*] gammelt talemåde; sml. Arlaud: Bevingede Ord? 1906.538. – **10** *Crocodillen*] et almindeligt vers i de gamle Abce'er lød: »Naar Crocodillen ynksomt græder, / Den allersnarest Folk opæder« (jvf. ODS XI 442). Jvf. isvngt *ABC-Bogen* (III 56ff).

101.9 *Musselén*] løst vævet glat stof af fint bomuld el. uld.

102.38 *gjøtes*] giftes; måske fynsk udtale.

106.7 *uden*] medmindre. – **13-15** *Naar vi ... evige Lykke*] forestillingen om skabningens perfektibilitet er en vigtig del af det 18. og 19. årh.s tænkning, jvf. A.s optagethed af sjælevandringstanken i *Lykkens Kalosker* (I 221.34-36 m. note).

Keiserens nye Klæder

Keiserens nye Klæder tryktes første gang i EB 3-37, der udkom 7.4.1837.

Der vides ikke meget om eventyrets tilblivelse udover to breve fra marts 1837. 9.3. skriver A til Henriette Hanck: »Om 8 Dage kommer en ny Bog af Ingemann: »Holger Danske« [...] Paa samme Tid komme mine Eventyr: De indholder: Den lille Havfrue, som bestemte er god og: Keiserens nye Klæder« (BHH 184). Udgivelsen blev af ukendte årsager forsinket, hvad der 25.3. gav A lejlighed til i et brev til vennen Edvard Collin, der ofte var ham behjælpelig med at bringe manuskripterne i trykken og læse korrektur, at ændre slutningen til den nu kendte (BEC I 266; se varianterne i I 111).

Løvrigt hører eventyret bortset fra den originale slutning til gruppen af gendigtninge af udenlandsk litteratur, idet A i Fortællingen 1837 selv oplyser, at det »er af spansk Oprindelse. Hele den morsomme Idee skyldes vi Prinds *Don Juan Manuel*, født 1277, død 1347« (I 19). Samme oplysning gentog han i Bemærkninger med en tilføjelse i en fodnote om, at ideen også er benyttet af Cervantes (4). Med henvisningen til den spanske prins tænker A på prins Don Juan Manuela (1262-1348) samling af fortællinger *El Conde Luanor* (1335), hvoraf én, forlægget for *Keiserens nye Klæder*, var blevet oversat under titlen *So ist der Lauf der Welt* i E.von Böllows antologi *Das Novellenbuch*. IV. Leipzig 1836. 41-44.

Selv om A i det store og hele følger forlægget, hvor hovedpersonen dog er konge, og hvor der optræder tre bedragerere mod A.s to, ændrede han fortællingen på to væsentlige punkter. I den spanske fortælling er pointen nemlig af en langt farligere og dristigere karakter, idet det kun er den mand, som virkelig er søn af ham, han anser for sin fader, der kan se tøjet. Da det kun er legitime børn, der er arveberettigede til tronen, kan det dermed bringe kongens position i fare, såfremt han ikke kan se tøjet. Men A drejer historien, så det bliver et spørgsmål om duelighed og dumhed. Han forkaster endvidere Don Juan Manuela slutning, hvor en neger, der ikke har noget at tabe, til kongens fortrydelse tæber vævernes bedrag, og hvor kongen må indrømme, han har været til grin efter at sandheden har bredt sig til hele folket. Medens pointen i A.s oprindelige slutning er, at verden vil bedrages og vil bedrage sig selv, så ændrede han i sidste øjeblik i korrektoren og lod sandheden sejre gennem barnets stemme.

A har ikke udtalt sig om, hvorvidt han havde andre kilder til eventyret, men med sit store kendskab til Holberg kan han ubevidst være blevet inspireret af skildringen af landet Mardak i Niels Klims underjordiske Rejse. Her duer kun den til et embede, der erklærer en

kvadratisk tavle for aflang (jvf. Leif Nedergaard-Hansen i *A-iana 2* rk. VI 197II).

107.5 *uden*] undtagen. – **6** *Kjole*] frakkelignende mandsdragt med ærmeopslag og vide skæder. – **16** i] til.

108.5 *ordentligt*] ligefrem, virkelig.

109.23 *magnifique*] pragtfuldt. – **30** *arriseré*] hænde. – **37** *excellent*] ypperligt.

110.12 *ført*] frem. – **14** *Dyden*] den gode egenskab. – **28** *istand*] i orden.